

COP29-un daha bir müzakirə mövzusu - iqlim dəyişikliyi və insan sağlamlığı

Müşahidələr göstərir ki, faciəli metereoloji hadisələr, ərzaq və su ehtiyatlarına təsir edən qeyri-sabit iqlim şəraiti, infeksiya xəstəliklərinin baş verməsinin yeni modelləri və ekosistemin dəyişməsi nəticəsində bir sıra xəstəliklərin yaranması insan sağlamlığı üçün böyük təhlükələr yaradır.

Məsələn, yüksək hərərətin buzlaqların əriməsinə təsiri daşqın fəlakətlərinin daha da çoxalmasına yol açır. Tibb mütəxəssislərinin qənaətinə görə, bu, malyariya kimi həyat üçün təhlükəli olan transmissiv (ötürücü) xəstəliklərin modellərini dəyişir. Ağcaqanad kimi həşəratlar vasitəsilə yayılan xəstəliklər iqlimə həssas olan insanlara öldürücü təsir göstərir. Havanın qısamüddətli intensiv dəyişməsi ürək və respirator (nəfəs yolları) xəstəliklərinin ölüm hallarını artırmaqla yanaşı, hipertoniya və sağlamlığı təhlükə altına alır. Astmaya səbəb olan bitki tozcuqları kimi antropogen və təbii mənşəli bərk zərrəciklərin havada mövsümi yayılmasına təsir edir.

BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasına (COP29) hazırlıqlar çərçivəsində keçirilən "İqlim dəyişikliyi və insan sağlamlığı" adlı tədbirdə bu və bənzər məsələlər müzakirə olundu. Azərbaycan Tibb Universitetinin İctimai Səhiyyə fakültəsinin Qidalanma və Tibbi Ekologiya kafedrasında düzənlənən yığıncaq iştirakçıları tələbələrini bu məsələlərə daha həssas yanaşmağa, iqlim dəyişiklikləri ilə əlaqədar yaranan fəsadların aradan qaldırılması yollarını öyrənməyə çağırıldı. Kafedranın müdiri dosent Fəridə Əli antrogen amillərin iqlim dəyişikliyinə olan təsirlərindən danışaraq qeyd etdi ki, bu, yer kürəsində iqlimin zaman-zaman dəyişməsinə səbəb olur. XX əsrin sonu və XXI əsrin əvvəllərində baş verən iqlim

dəyişikliyi əsasən qazıntı yanacaqları olan kömür, neft və qazın evlərdə, fabriklər və zavodlarda, eləcə də nəqliyyatda, xüsusən də hava nəqliyyatında geniş istifadə edilməsinə görə baş verir. Karbon qazının (CO₂) atmosferə buraxılması yer səthində yaxın atmosferdə artıq enerjinin saxlanması səbəb olur ki, bu da planetdə istiləşməni sürətləndirir. Sənaye inqilabı nəticəsində atmosferdə CO₂-nin miqdarı 50 faiz artıb. Yarana biləcək daha böyük faciələrdən xilas olmağın bir yolu "yaşıl enerji" istehsalıdır: "Yaşıl enerji"nin uğuru insanların elmi-texniki tərəqqini, texnologiyaları mənimsəməyə istəyindən çox asılıdır. Biz uzun illərdə neft, qaz, kömür kimi faydalı qazıntılara "qara qızıl" adı qoyub arxayınlaşmışıq. Halbuki bunlara alternativ olan "yaşıl enerji" daha çox rahatlıq, sürət və qənaət, ən əsası isə, təhlükəsizlik deməkdir. Ona görə də günəş panelləri, külək və su-elektrik stansiyalarının gücündən istifadə etmək sağlamlığı qoruyur. Zərərli qidalardan əziyyət çəkən insan təmiz ekologiyaya mühitində yaşamaq üçün bunu etməlidir. Məhz bu zərurdən yaranan COP-un noyabrda doğma şəhərimizdə baş tutacaq 29-cu sessiyası həmin məsələlərin həlli istiqamətində də yollar aramağa cəhd edəcək".

İctimai Səhiyyə fakültəsinin dekani dosent Qalina Qəniyeva iqlim dəyişikliyinə qlobal qida təhlükəsizliyinə olan təsirlərindən danışaraq tələbələrini COP29-da fəal iştirak edərək müzakirə olunan məsələnin həllinə fərdi yanaşmalarını tövsiyə etdi. Hər bir gənc təhsil aldığı elm oca-

ğında əldə etdiyi biliklərdən istifadə edərək qlobal tədbirə fayda vermiş olar. Bu gün "yaşıl enerji"nin tətbiqi tibbi ekologiyaya öyrənən gənclərin gələcək fəaliyyətlərində əllərindən tutacaq. ATU-nun müəllimi, universitetin İctimai Nəzarət Şurasının sədr müavini Aida Bəndəliyeva COP-un yaranma tarixindən danışaraq tələbələrini məlumatlandırmaqla yanaşı, Bakıda keçiriləcək qlobal tədbirin Azərbaycana gətirəcəyi dividendləri sadaladı. İxtisasca əzəci olan Aida xanım elmi işi üzərində çalışarkən iqlim dəyişikliyinə dərin baxışla yanaşı, Azərbaycanın dərman bitkilərinin nə qədər azaldığını diqqət çəkdiyini ürəkcağı ilə söylədi: "Bu, təkcə Azərbaycanda deyil, bütün dünyada floraya vurulan zərbdən qorunmalıdır. Qarşısı alınmasa, təbii tərkibli dərmanların tamamilə kimyəvi tərkibli dərmanlara əvəzləyəcək".

Universitetin Epidemiologiya və Biostatistika kafedrasının müdiri professor, Əməkdar Elm xadimi İbadulla Ağayev "yaşıl enerji" siyasətinin nə qədər gərəklidir olduğundan bəhs edərək, ölkədə yaşılıqların artırılmasının, bu yönümdə ağacəkmə kampaniyasının faydalarını diqqətə çatdırdı. Şəxsən özünün tələbəliyindən üzü bəri universitet həyatında yetişdiriyi ağacdən tutmuş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində, Bakının küçələrində ək-

diyi ağacların insanlara verdiyi faydadan dolayı xoşbəxt olduğunu dilə gətirdi: "Bu da mənim "yaşıl enerji"yə verdiyim kiçik bir töhfədir".

Universitetin "Təbib" qəzetinin baş redaktoru Məğrur Əliyev, Uşaq-yeniyyətlərin Sağlamlığı və Əmək Sağlamlığı kafedrasının müdiri, dosent Şəhla Babayeva, ATU Elmi Araşdırmalar Mərkəzinin baş elmi işçisi dosent Təriyel Eyvazov və dosent Fatma Rəcəbova, mərkəzin kiçik elmi işçisi İlhamə Nuriyeva, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin əməkdaşı İlahə Əhmədova, İctimai Səhiyyə fakültəsi həmkarlar təşkilatının sədri Səidə Hacıyeva, Əməkdar jurnalist, fəlsəfə doktoru, yazıçı Akif Əli, "Azərpambıq" Aqrar Sənaye Kompleksi MMC-nin mətbuat katibi Yusif Mədətov, Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun prezidenti Umud Mirzəyev iqlim dəyişikliyinə fəsadlarından, qida təhlükəsizliyini qorumağın zərurətindən, tibbi ekologiyaya öyrənən tələbələrə gələcək fəaliyyət istiqamətlərindən söz açaraq ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında hər kəsin iştirak etməsinin vacibliyini vurğuladılar.

Züleyxa ƏLİYEVA,
"Azərbaycan"